

ABUSIONEM

Yeni Dini Hareketlerin İstismar Dünyası

Rümeysa TAŞKIN*

Süleyman Turan, 2023, *ABUSIONEM-Yeni Dini Hareketlerin İstismar Dünyası*, Okur Akademi, 1. Baskı, 318 Sayfa, İstanbul- ISBN: 9786057382610

Yirminci yüzyılın ikinci yarısı geleneksel dinlere meydan okuyan alternatif dindarlık biçimlerinin yükselişe geçtiği bir zaman dilimi olarak değerlendirilebilir. Aradan geçen yaklaşık yarım asır sonrasında da bu tür yapılanmaların ve onlara olan ilginin varlığını devam ettirdiğini ifade edebiliriz. Yeni dini hareketler olarak adlandırılan oluşumları daha iyi anlamak ve açıklayabilmek için hiç şüphesiz ki bu konularda yapılmış ciddi çalışmaları okumamız gerekir. Ülkemizde dinler tarihi disiplini içerisinde yeni dini hareketler üzerine yapılan çalışmalar gün geçtikçe artmaktadır. Bu çalışmalar kimi zaman farklı dillerde yazılmış kaynakların tercümesi şeklinde kimi zaman da kitap, makale, yüksek lisans ve doktora tezleri, ansiklopedik ve editoryal çalışmalar şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Spesifik olarak bu yeni oluşumlardaki istismar olgusu ve yansımaları noktasında okuma yapmak isteyen Türk okuyucusu, Türk literatüründe hangi eserlere başvurabilir şeklinde bir soru yöneltildiğinde karşımıza Süleyman Turan'ın yeni dini hareketlerin istismar dünyasını detaylı bilgilerle, çeşitli örneklerle ve derin bir perspektifle incelediği *Abusionem* eseri zikredilebilir.

Eserde *önsöz* ve *giriş* haricinde iki ana bölüm bulunmaktadır. Turan, giriş kısmında eseri yazarken çıktığı yolda kendisine motivasyon kaynağı olan fikir ve süreçlerden bahsederken bir yandan da okuyucuya yeni dini hareketler bağlamında giriş mahiyetinde kısa bir bilgi aktarımını yapmaktadır. Yazar, eserin önemini ve asıl amacını şu sözleriyle

---

* Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü, rumeysa.taskin@erdogan.edu.tr, ORCID: 0000-0002-5139-2492

bizlere aktarmaktadır: “Bu çalışma temelde yeni dini hareketlerin kötü olup olmadığı ya da kötü olarak nitelenen yeni dini hareketlerin hangi açılardan kötü olduğu gibi sorulara yanıt aramayacaktır. Biz, daha ziyade insanların anlam arayışlarının onları bazen nerelere götürebildiği, neler yaptırabildiği ve bunların ne tür sonuçlar doğurabildiğini gözler önüne sermek istiyoruz” (s.17).

Turan’ın da giriş bölümünde ifade ettiği gibi çalışma asıl olarak iki bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde yeni dini hareketlerin tanımlarına ve tanımlama noktasında karşılan problemlere, bu grupların temel karakteristiklerine, misyonerlik yönleri ve faaliyetlerine dek detaylı bir bilgilendirme yapılmakta ve olgu hakkında okuyucuya bir zihin şeması çizme imkânı sağlanmaktadır. İkinci bölümde ise yeni dini hareketler ve istismar üzerinde durularak potansiyel üye ve üyelerden talep edilen fiziksel, duygusal ve psikolojik, cinsel, ekonomik ve siyasi istismar uygulamaları incelenmektedir.

Genel olarak bakacak olursak yeni dini hareketler (YDH) daha ziyade yirminci yüzyılın ikinci yarısından itibaren ortaya çıkarak dini alanda geleneksel anlayışlara meydan okuyan ve alternatif bir hayat tarzı sunan dini, manevi ve felsefi oluşumlara gönderme yapmaktadır (s.19). Mormonlar, Yehova’nın Şahitleri, Branch Davidian, Moonculuk gibi tanımış örneklerini de kısaca burada zikredebileceğimiz bu oluşumların ortaya çıkışında pek çok etkenin varlığı bilinmektedir. Yazar birinci bölümde bu grupların temel karakteristiklerini sıralarken şu kategorileri seçmiştir: Liderlik, organizasyon, üyelik ve kimlik, inanç ve pratikler. Bu bilgilerin ardından yeni dini hareket olarak tanımlanan bu grupların bir din mi yoksa mezhep mi olduğu tartışmasına yer vermektedir. Bu bağlamda yeni dini hareketlerin bazısının Hinduizm, Budizm ve Hristiyanlık gibi dünya dinleri içerisinde çıkararak yayıldığını bir bölümünün ise senkretik ya da eklektik bir yapı arz ettiğini işaret etmektedir. Dolayısıyla bazı çevreler tarafından yeni dini hareketlerin klasik dinlerle ontolojik olarak kaçınılmaz bir bağlantısı olduğu ve bundan dolayı genellikle bu grupların kökenlerindeki ana dinlerin bir mezhebi veya tarikat olarak da görülebildiğini aktarmaktadır (s.30). Daha sonra Turan, yeni dini hareketlere dair tipolojilerinden bahsetmekte ve bu konuda öne çıkan tasniflere yer vermektedir. YDH’lerde bulunan temel inanç esasları ve temel ibadet ile ritüellere yer verildikten sonra bu oluşumlar misyonerlik olgusu üzerinden incelemektedir. Bu noktada misyoner karakterli olan ve misyoner karakterli olmayan hareketler sıralanmakta, hareketlerin misyonerlik stratejileri ile bu stratejilerin başarı ya da başarısızlık durumlarına da açıklama getirilmektedir. Bu bölüm içerisinde son olarak yeni dini hareketlere katılım

süreci ve üye profilleri ele alınmaktadır. Bu başlık altında genel olarak katılımcıların hangi özelliklere sahip bireyler oldukları ve bu oluşumlara katılım süreci anlatılmaktadır.

Hacimce daha büyük olan ikinci bölümde, daha önce altyapı olarak verilen bilgiler ile “istismar” olgusu arasında ilişki kurularak konu işlenmektedir. Burada yeni dini hareketlerin uygulamış olduğu istismarın geniş bir yelpazede, çeşitli boyutları ve çarpıcı örnekleri ile incelendiğini söyleyebiliriz. Bu bölüm içerisinde Turan’ın yeni dini hareketleri fiziksel istismardan duygusal ve psikolojik istismara cinsel istismardan ekonomik istismara pek çok ana kategoride ele aldığını ve bunlar içerisinde yine alt başlıklarla çok daha derin kategorilerde istismar dünyasının incelendiğini görmekteyiz. Turan bu bölümün giriş kısmında istismar kelimesinin etimolojik kökeninden ve anlam dünyasından bahsettikten sonra istismarın ekonomi, siyaset, eğitim ve kültür gibi sosyal hayatın bütün alanlarında ortaya çıkabildiği gibi belki de en yoğun karşılaşılan alanın din olduğu vurgusunu yapmaktadır (s.70). Turan’ın bu noktada ifade etmiş olduğu “din istismarının nesnesi dindarlar olmakla birlikte faileri genellikle dini inanç açısından samimi olmayan insanlardır” cümlesi önemlidir. İlerleyen paragraflarda istismar yoluyla sağlanan çıkarların her zaman maddi bir kazanç anlamına gelmediği, bu çıkarların daha yıkıcı ve etkili manevi çıkarlar da olabileceği söylenmektedir (s.71). Giriş mahiyetindeki bu pasajların ardından konu daha da spesifikleştirilerek bölümün ikinci ana başlığı olan yeni dini hareketlerde istismar konusuna geçilmektedir. Burada Turan özellikle istismar olgusunun istismar eden, istismar edilen ve istismar konusu olmak üzere üç boyutu olduğuna işaret etmektedir (s.72). Dolayısıyla yeni dini hareketler söz konusu olduğunda istismar olgusu daha çok karizmatik liderler ve yönetici kadro etrafında oluşmaktadır. Bu vurgunun akabinde Turan, birtakım yeni dini hareket liderlerinin bu manada genel karakteristik özelliklerine dair tespitlerini sıralamaktadır.

Abusionem satırlarında görüleceği üzere yeni dini hareketler ve istismar ilişkisi bağlamında istismarın iki boyutundan söz edilebilmektedir. Bunlardan ilki birinci bölümde yeni dini hareketlerin inanç ve ibadet özelliklerinden bahsederken işaret edildiği üzere dini değer ve kavramların istismar edilmesi şeklindedir. İkinci boyutu ise Turan’ın da ifade ettiği üzere bütünüyle dinle ilintili olmadığı ve dinin belli ölçüde istifade edilen bir olgu olmakla birlikte asıl dikkat çekilen yönünün din dışı oluşudur. Bu bağlamda örnek olarak Turan, yeni dini hareketlerin dini ve kültürel yapılar içerisinde kabul görebilmek adına zaman zaman itikadi yönlerini arka planına iterek insan potansiyelini

geliştirme, bilinç düzeyini yükseltme ya da sağlıklı yaşamı destekleme gibi vurgularla taraf toplamaya çalıştıklarını vurgulamaktadır (s.79). Bu bilgilerin sunulmasının ardından yazar fiziksel istismar ile yeni dini hareketler ilişkisine eğilmektedir. Başlık altında fiziksel istismar bağlamında hangi istismar eylemlerinin fiziksel istismar sayıldığı üzerinden tanımlar yaparak bu noktada hareketler içerisindeki fiziksel istismara örnekler verilmektedir. Bu bağlamda çeşitli gruplar içerisinde kişilerin işlerde çalıştırıldığı, aç bırakıldığı, uç uygulamalarda cinayet ve intihar eylemlerine sürüklendiği ifade edilmektedir (s.81). Eser boyu ilk örneğini bu başlık altında gördüğümüz başka bir önemli husus da yazarın bölüm sonlarında konuyu okuyucunun zihninde toparlayıcı mahiyette hem tekrara düşmemek hem de konuyu dağıtmamak amacıyla yaptığını ifade ettiği ve “bu konuyla ilgili şu genel tespitlerde bulunulabilir” dedikten sonra toparlayıcı bir bölüme yer vermesidir (s.107).

İkinci alt başlık olan duygusal ve psikolojik istismar bağlamında bu istismar türünün diğerlerine nazaran mağdurlar üzerinde daha ağır ve uzun süreli etkiler yaratmakta ya da bırakmakta olduğu ifade edilmektedir. Bunun akabinde yeni dini hareketlerde görülen ne gibi uygulamaların bu kapsamda değerlendirilebileceğine işaret edilmektedir. Örneğin üyelerin beyninin yıkanması iddiaları ve buna karşılık yeniden programlama uygulamaları, üyelerin aile bireyleri akrabaları ve arkadaşları ile görüşmelerinin yasaklanması, gerektiğinde onları mensubu oldukları grup ile yakın çevresi arasında tercih yapmaya zorlama, ifade ve giyinme özgürlüğünü kısıtlama, günah teşkil etsin ya da etmesin gerçekleştirilen eylemler topluluk önünde itiraf ettirme gibi durumlar bu kapsamda değerlendirilebilecek uygulamalardır. Turan, psikolojik istismar hatta şiddet unsurları bağlamında zikredilebilecek bütün bu uygulamaları ayrı ayrı başlıklar altında ve yeni dini hareketlerden örnekler vererek açıklamaktadır (s.108).

Ardından yeni dini hareketlerin kamuoyunda belki de en ciddi tepkiler almasına sebep olan istismar türlerinden biri olan cinsel istismar olgusu işlenmektedir. Yazar burada istismarı kadınların, erkeklerin ve çocukların istismarı olarak üç boyutta değerlendirmektedir. Gelecekte dini kurumlara büyük oranda karşı olan yeni dini hareketlerin diğer birçok alanda olduğu gibi cinsellik, evlilik ve aile konularında da bu yapıardan farklı bir bakış açısına sahip olduğu hatta taraftarlarına tümüyle farklı bir yaşam tarzını sundukları söylenebilir. Turan, eserinde bu konuya bakışları üzerinden yeni hareketlerin dört kategoriye ayrılabilirliğini işaret etmektedir. Buna göre bazı hareketlerde erkek egemen ve çok eşli evlilik modeli karşımıza çıkmakta iken bazı hareketlerde toplum tarafından genel kabul gören ahlaki kurallara bü-

tünüyle karşı çıkararak hiçbir kısıtlama olmadan cinsel özgürlük alanı sunulmaktadır. Bunun yanında çeşitli gerekçe ve hedefler doğrultusunda üyelerinden kendini cinsellikten soyutlamalarını, hayatları boyunca ya da belli bir süre bekar kalmalarını talep edebilen hareketler görülebildiği gibi geleneksel heteroseksüel evlilik ve aile anlayışını devam ettiren gruplara da rastlanabilmektedir (s.177).

İstismar türleri incelenirken karşımıza çıkan önemli bir istismar çeşidi de tarih boyunca pek çok örneği görülebilen ekonomik istismardır. Yeni dini hareketlerin ortaya çıkış sürecinde ve üyelerin bu hareketlere katılmasında bireysel birtakım ekonomik zorlukların toplumsal veya ekonomik sıkıntıların rol oynadığı da düşünüldüğünde konunun önemi anlaşılacaktır. Söz konusu grupların içerisinde bulunduğu toplumlarda var olan finansal sorunlar ve ekonomik eşitsizlikler ile gerek vaatler gerek maddi destekler üyelerin bu tarz gruplara katılımında etkili olmaktadır. Yeni dini hareketlerin de birer toplumsal yapılanma olduğu düşünüldüğünde ekonomik gelire ve para akışına gereksinim duymaları doğal olmakta ancak bu paranın toplanma şekli, miktarı ve nasıl harcandığı ile alakalı kısım çok daha önemli hale gelmektedir (s.225). Turan'ın ifadesiyle yeni dini hareketlere ilişkin literatür incelendiğinde bu grupların kendilerini ekonomik açıdan nasıl destekledikleri ve finansal kaynakları nasıl kullandıkları konusunda çok az çalışma karşımıza çıkmaktadır. Bu noktada var olan kaynaklar incelendiğinde ekonomik yapıları ve para konusundaki yaklaşımları bakımından yeni hareketlerin farklı tutumlar sergileyebildikleri görülmektedir. Örneğin bazıları yoksul ya da yoksun şekilde yaşanan bir hayatı daha makbul görürken bazıları lüks içerisinde bulunmayı teşvik etmektedir. Turan devamında yeni dini hareketlerin kendini finanse etmek ve ekonomik kaynaklarını güvence altına almak için bazı stratejiler seçtiklerini ve çeşitli yollara başvurduklarını da ifade etmektedir (s.226). Bu bağlamda çeşitli mal ve hizmet satışlarından elde edilen gelirler ya da eğitim, kurs veya sundukları diğer hizmetler karşılığında aldıkları ücretler ile sahip olduğu mülklerden gelen kar ve kira gelirleri örnek gösterilebilmektedir.

Eserde son olarak yer verilen siyasi istismar da toplumsal ve bireysel derecede etkili bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Zaman zaman bazı yeni dini hareket liderlerinin üst düzey siyasetçilerle görüşmeler yapmaları veya üst düzey devlet görevlilerine saldırı ve suikastlar düzenlemeleri gibi durumlar nedeniyle yeni hareketlerin devlet ve siyaset ile ilişkisi oldukça tartışmalı bir konu olagelmıştır. Yeni dini hareketlerin siyaset ile olan ilişkisi hareketler açısından ele alındığında üç çeşit tutum karşımıza çıkmaktadır. Bunlar dünyayı red-

dedenler, dünyayı tasdik edenler ve dünya ile uzlaşma içinde olanlar şeklinde sıralanabilir. Bu kısım ile bağlantılı olarak önemli bir nokta da yeni dini hareketlerin bazılarının çeşitli sebeplerle siyasetle daha yakın ilişki içerisinde olması ve örneğin parti kurarak dini-siyasi düşünce ve faaliyetlerini bu parti altında sürdürmesidir (s.276). Turan'ın tespitiyle yeni dini hareketlerin çoğu yeni bir dünya düzeni ve dini kurma ideali ile yola çıkmaktadır. Dolayısıyla bu hedefi gerçekleştirme yolunda siyaset çok önemli bir silah haline gelmektedir.

Esere bu genel bakışın ardından söyleyebiliriz ki ilgili bölümlerde yeni dini hareketlerin çeşitli uygulamalarına atıf yapılırken aynı zamanda bu yeni dini hareketler içerisinde halihazırda bulunan veya bu hareketlerden ayrılmış kişilerin ifadelerine de yer verilmesi, tecrübelerinin aktarılması oldukça önemli ve özgün bir değer katmaktadır. Konular işlenirken örnek olarak yeni dini hareketler bağlamında da yelpaze aralığı oldukça geniş tutulmuştur. Bu gruplar içerisinde yakından incelendiğinde hem Türkiye'de ortaya çıkmış veya etkinlik göstermiş hem de diğer ülkelerde ortaya çıkmış ve ülkemizde faaliyet yürüten yeni dini hareketlerin yer aldığı görülmektedir. Bu hususun oldukça önemli olduğu kanaatindeyiz çünkü zaman zaman detaylı konular işlenirken konuya hakimiyeti yüzeysel olan okuyucular nezdinde bilgilerin yerleşmeme ihtimali her zaman mevcuttur. Turan'ın, bu şekilde vermiş olduğu teorik bilgileri çeşitli hareketler üzerinden örnekleme yoluna gitmesi okuyucuya kendi zihninde kıyas yapma, bu bilgilerin pratiklerini yansımalarını keşfetme, çevresinde yaşanan tecrübelerle dahi bu bilgileri içselleştirmiş halde bakabilme imkanı sunacaktır. Bu noktada eserin açıklayıcı olduğu kadar öğretici olduğunun da altına çizmek gerekir. Ayrıca eserin öne çıktığı hususlardan biri olarak yazarın alana hakimiyetini zikretmek gerekmektedir. Dipnotlarda yer alan bilgiler ve eserler ile kaynakça incelendiğinde hem yeni dini hareketler ekseninde Batı'da öne çıkan eser ve çalışmaların, araştırmacıların isimleri ve tespitleri hem de ülkemizde konuyla ilgili yapılmış çalışmalara yer verildiğini görmekteyiz.

Sonuç minvalinde hazırlanmış son bölümde de konuyla ilgili genel bir değerlendirme yapılmış ve verilen bilgilerin okuyucunun zihninde derli toplu hale getirilmesi amaçlanmıştır. Turan burada işlenen konunun ne kadar önemli olduğunu, bu hususta aktarılan teorik bilgilerin uygulamada bireylerin farkındalık düzeylerine yansımalarının ne kadar önemli olduğunu altını çizmektedir. Bu bağlamda devlete, aileye, bireye önemli bir görev düştüğünü ve toplumda bu tarz yapılara dair bilinç kazanılmasının öneminin ehemmiyeti de vurgulanan hususlar arasındadır. Yeni dini hareketler ile alakalı çalışmaların Batı dünyasında oldukça çeşitlendiği, detaylandığı, köklendiği ve hızla arttığı bilinmektedir. Bu bağlamda eserin ülkemizde son dönemlerde artış gösteren yeni dini hareketler çalışmaları bakımından önemli bir eksiği dolduracağı muhakkaktır.